

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі! Францішак БАГУШЭВІЧ

наша СЛОВА

№ 42(52) • 4—10 снежня 1991 г. • Штотыднёвік Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны
Кошт 10 кап. (па падпісцы — 5 кап.)

Поступ тыдня

«НЕАБХОДНА СУР'ЕЗНА ДАПАМАГЧЫ БЕЛАРУСІ», — ДА ТАКОЙ ДУМКІ ПРЫЙШЛІ ЧЛЕНЫ ДЭЛЕГАЦЫІ ЕЎРАПАРЛАМЕНТА Ў ЧАС СУСТРЭЧЫ З БЕЛАРУСКІМІ ПАРЛАМЕНТАРЫЯМІ. Перш за ўсё маецца на ўвазе вырашэнне чарнобыльскіх праблем. У той жа час госці пацвердзілі сваё жаданне арыентавацца толькі на моцны Цэнтр.

УПРАВА БНФ «Адраджэнне», кіраўніцтва рабочых страйкамаў, Аб'яднанай дэмакратычнай партыі Беларусі, Беларускай сялянскай партыі, БСДГ, Нацыянал-Дэмакратычнай партыі Беларусі, Беларускай Хрысціянска-Дэмакратычнай Злучнасці АПУБЛІКАВАЛІ ЗВАРОТ ДА ГРАМАДЗЯН РЭСПУБЛІКІ, У ЯКІМ ЗАКЛІКАЛІ ІХ ВЫКАЗАЦЬ ПРАТЭСТ СУПРАЦЬ АДНАЎЛЕННЯ ДЗЕЙНАСЦІ КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ І ЯЕ АБНАЎЛЕННЯ.

УСЛЕД ЗА АФІЦЫЙНЫМІ ПРАФСАЮЗАМІ, КАНФЕДЭРАЦЫЯЙ ПРАЦЫ БЕЛАРУСІ, НЕЗАЛЕЖНЫМ ПРАФСАЮЗАМ ГАРНЯКОЎ ПАЧАЎ ДЗЕЙНІЧАЦЬ СВАБОДНЫ ПРАФСАЮЗ БЕЛАРУСІ (ЯГО СТАРШЫНЯ ГЕНАДЗЬ БЫКАЎ). У новай арганізацыі не могуць стаяць на ўліку, як робіцца цяпер, работадаўцы. Акрамя таго, пры выхадзе з прафсаюза яго члены маюць права на пэўную частку агульнай маёмасці. СПБ, як заяўлена, будзе незалежны ад якой бы ні было палітычнай партыі.

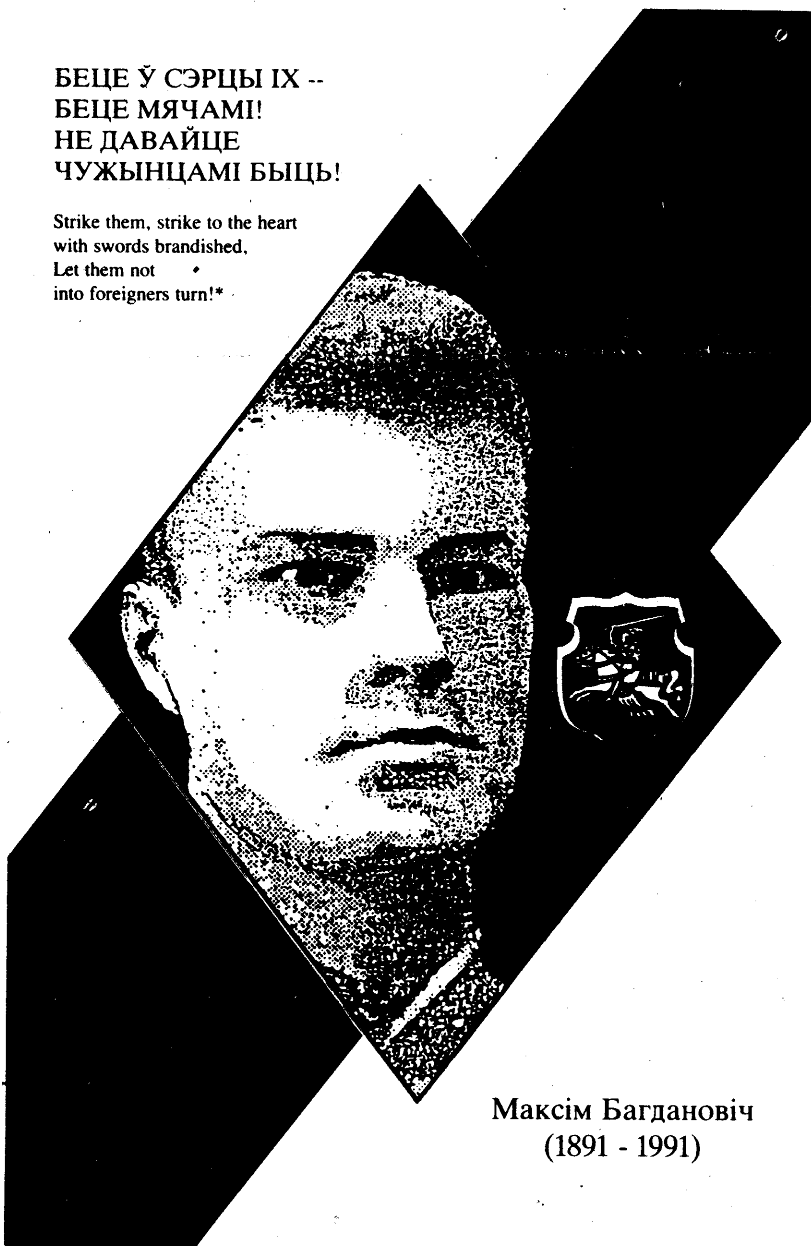
ВЫКАНКАМ ЦЭНТРАЛЬНАЙ РАДЫ БСДГ ВЫСТУПІЎ З ЗАЯВАЙ ПА ПРАБЛЕМЕ РАЗДЗЯРЖАЎЛЕННЯ І ПРЫВАТЫЗАЦЫІ. У ёй выкладзены ў агульных рысах механізм прыватызацыі і формы яе правядзення, заяўлены пратэст супраць «дзікай» перадачы дзяржаўнай маёмасці ў рукі былой наменклатуры.

ПАКОЛЬКІ САЮЗНЫЯ ОРГАНЫ НЕ ВЫКОНВАЮЦЬ ЭКАНАМІЧНЫЯ ПАГАДНЕННІ З БЕЛАРУССЮ, РЭСПУБЛІКАНСКІ ЎРАД ПРЫПЫНІЎ ПЕРАЛІК У САЮЗНЫ БЮДЖЭТ ПАДАТКАЎ, ШТО ПЛОЦЯЦЬ ПРАДПРЫЕМСТВЫ І АРГАНІЗАЦЫІ.

Максіму БАГДАНОВІЧУ — 100!

9 снежня спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча. Ранні дзіцячыя гады паэт правёў у Гародні (1892—1896), жыў і вучыўся ў Ніжнім Ноўгарадзе (1896—1908) і Яраслаўлі (1908—1916). Скончыў Дзямідаўскі юрыдычны ліцэй у Яраслаўлі (1916) і восенню пераехаў у Менск, дзе працаваў сакратаром губернскай харчовай камісіі. У лютым 1917 года цяжка хворы выехаў у Ялту на лячэнне, дзе і памёр 25 мая.

Усё сваё кароткае жыццё Максім Багдановіч прысвяціў роднай Беларусі. Жывучы далёка ад яе, ён ніколі не

Максім Багдановіч
(1891 - 1991)

1991 год стаў годам Максіма Багдановіча. Да юбілею паэта ў Беларусі і ва ўсім свеце праходзілі і праходзяць паэтычныя святы, дыспуты, канферэнцыі. У кнігарнях з'явіліся новыя кніжкі, у якіх даследуецца творчасць Багдановіча, а зусім нядаўна выйшаў з друку томік вершаў паэта «Зорка Венера».

быў адарваны ад культурнага жыцця свайго народа. У кожным творы паэта боль, смутак і гонар за Айчыну, якую ён бязмежна любіў.

Арыгінальнай з'явай у паэзіі стаў цыкл вершаў Багдановіча «У зачараваным царстве». Важную ролю ў фарміраванні густу і арыентацыі паэта адыграла яго перакладчыцкая дзейнасць. Багдановіч перакладаў антычных (Гарацый, Авідзій), рускіх і заходне-еўрапейскіх аўтараў (А. Пушкін, Ф. Шылер, Г. Гейнэ, П. Верлен і інш.). Ранні перыяд творчасці паэта завяршыў яго славуты «Вянок» (1913).

Адным з першых у беларускай літаратуры Багдановіч пачаў распрацоўку такіх складаных вершаваных форм, як тэрцына, трыялет, актава, рандо, санет, скерца, імкнучыся сцвердзіць вялікія вобразна-выяўленчыя магчымасці роднай мовы.

У 1911 годзе пачалася актыўная літаратурна-крытычная і публіцыстычная дзейнасць паэта. Асобае месца ў гэтай спадчыне Багдановіча належыць артыкулам пра Шаўчэнку.

Многія вершы Багдановіча пакладзены на музыку і сталі вядомымі далёка за межамі Беларусі.

Вяззе. Тут жыў М. Багдановіч вясной і летам 1895 г.

Матэрыялы, прысвечаныя юбілею класіка беларускай літаратуры, друкуюцца на 2 і 3 старонках.

У Доме-музеі Максіма Багдановіча ў Гродне захоўваюцца аўтографы выказванняў Янкі Брыля і Васіля Быкава пра паэта. Друкуюцца па тэксту бюлетэня «Вянок», што быў падрыхтаваны да публікацыі супрацоўнікамі музея і выдадзены Гродзенскім аддзяленнем БФК.

Васіль БЫКАЎ: Наш беларускі апостал

Кожны горад мае сваю гісторыю, і чым гэта гісторыя багацейшая, тым большы гонар гарадскіх насельнікаў.

Багацце гісторыі, як ведама, складаюць справы людзей. Добрыя справы. Добрыя справы робяць добрыя людзі. Іхнімі рукамі пабудавана ўсё: дамы, вуліцы, цэрквы, замкі. Але славу гораду, як і зямлі, робяць славутыя людзі. У гэтым сэнсе Гародні пашэнціла — у ёй жыло нямала выдатных, славутых людзей, і сярод іх — наш першы інтэлігент у літаратуры, тонкі і трагічны Максім Багдановіч.

Пасля вайны, як я прыехаў у Гародню, яшчэ не было вядома, дзе жыў малы паэта. Пасля літаратуразнаўцы знайшлі ягоны дом. Памятаю, неяк я ўсё хадзіў па той ціхай зялёнай вулачцы за паркам — прыглядаўся, уяўляў, думаў. У ладным, спраўным дамку жылі нейкія людзі, і я думаў; ці ведаюць яны, хто тут жыў да іх? Ці разумеюць?

Пасля прайшло шмат год, перш чым у Гародні была ўшанавана памяць нашага класіка. Гэта — як заўсёды. Мы, беларусы, якраз тая нацыя, якая не надта шануе сябе і сваё. Болей чужое. А пасля яшчэ скардзімся, што тыя, чужыя, не шануюць нас. Але хто не шануе сябе і свайго, таго не шануюць іншыя. Гэта ўжо вядома.

Усё ж памяць аб слаўных і слынных не толькі суцешвае, але і абавязвае. Абавязвае да лепшага. Ці хоць бы да добрага. Некалі да таго абавязваў гонар роду, славутыя продкі. У нас якія ж продкі... Хоць бы нямногія апосталы дабрыні. Адзінкі з мільёнаў.

Максім Багдановіч — апостал. І ён назаўжды. Але — пакуль будзе існаваць нацыя. Калі ж знікне нацыя, знікне і Багдановіч. Чужым нацыям ён не патрэбны. Чалавецтву ён патрэбны датуль, пакуль у ім ёсць месца нам, беларусам. Але не абы-якім беларусам — цывілізаваным. Бо ён наш апостал, які звязвае нас з мінулым і пракладвае шлях у будучыню.

Там ён даражэйшы для нас.

Янка БРЫЛЬ: Ён з намі

У гісторыі беларускай літаратуры імя Максіма Багдановіча — адно з найпрыгажэйшых, і разам з тым, з найбольш трагічных.

Ён быў разлічаны на вялікае. Усё, што зроблена ім, дае падставу меркаваць, прадбачыць, быць упэўненым, як многа мог бы ён зрабіць, каб пажыў — проста кажучы — трохі больш... Ён з намі — вечна і звонка, сонечна родны. Хай жа свеціцца яго імя!

Максімаў радавод

«І ТОЛЬКІ НА ЦЯБЕ НАДЗЕЯ, КРАЙ РОДНЫ МОЙ!»

КУФАР БАГДАНОВІЧАЎ

Адам Ягоравіч Багдановіч у апошнія дні жыцця.

ПЕРШЫ ЎСПЛЁСК яго пасмяротнай славы прыпадае на 1920-я гады — гэтаму спрыяла палітыка беларусізацыі ў нашай рэспубліцы. Тады быў падрыхтаваны акадэмічны збор твораў у 2-х тамах («Творы», 1927—1928 гг.) — выданне нікім не пераўзыдзенае, у якім прынялі ўдзел выдатныя дзеячы беларускай культуры, супрацоўнікі Інбелкульта літаратуразнаўца І. Замоцін, «стары беларускі культурнік» Я. Дыла, гісторык і публіцыст-нашанівец В. Ластоўскі, навуковы супрацоўнік В. Мачульскі. Чынны ўдзел у выданні прыняў сам Адам Ягоравіч Багдановіч, бацька паэта.

Перапіска А. Багдановіча з членамі Літаратурнай камісіі Інбелкульта вяртае нас у тыя радасныя дні, калі свету адкрылася, што захаваўся архіў Максіма Багдановіча і ўсё тое, што мела адносіны да яго асобы і яго літаратурнай дзейнасці,— а менавіта некалькі дзесяткаў невядомых аўтографаў, чарнавыя накіды, зборнік «Вянок», беларуская азбука, над якой працаваў у апошнія дні жыцця, перадсмяротныя лісты, фотакарткі. Захаваць усё гэта ад пажару ў час Яраслаўскага паўстання Савінкава было надзвычай цяжка: маёмасць і ўнікальная бібліятэка Адама Ягоравіча тады згарэлі.

У сваім першым пісьме да Адама Ягоравіча ад 19.04.1923 года Язэп Дыла пісаў: «Паважаны Адам Георгіевіч! Сёння ў Менску атрыманы Ваш ліст. Заўтра якраз паседжанне Інбелкульта, і ён будзе прачытаны. Не буду казаць, якую ён уздыме буру радасці і захаплення: гэта не апішаш на паперы... Ды, зрэшты, Вы асабіста, прыехаўшы ў Менск, пераканаецеся ў гэтым самі, бо дзякуючы Вам Беларусь атрымае Максіма «ў кубе...»

Адам Ягоравіч быў глыбока крануты і ўзрушаны шчырым, паважлівым тонам пісьма Язэпа Лявонавіча. Упершыню за доўгія гады ён зноў пачуваў сябе беларусам і як «стары работнік на ніве беларускай культуры» радаваўся абуджэнню да гістарычнага жыцця сваёй радзімы, радаваўся, што мае магчымасць «выканаць свой нацыянальны абавязак перад беларускім народам і памяццю Максіма» і перадаць архіў паэта ў рукі суайчыннікаў. У Менск паляцела ў адказ пісьмо: «Я не толькі расчулены, я быў глыбока ўзрушаны вашым сардэчным, поўным трапяткога жару, пісьмом... Значыць там, на далёкай радзіме, Максіма помняць, любяць і цэняць, аплакваюць разам са мною яго маладое жыццё, так бязлітасна падрэзанае няўмольнай касой смерці, і якраз у той час, калі ён выходзіў на шлях прасветленых адносін з Радзімай, свядомай творчасці, а не адной унутранай інтуіцыі, якая вобмацкам, па здагадцы, шукае форм для свайго выяўлення.

Значыць, там радуюцца любой магчымасці дастаць поўнага Максіма, падбіраюць па жмутку, па лістку ўсё, што засталося ад яго музы, што так рана адляцела...»

Ехаў Адам Ягоравіч на Беларусь са спецыяльнай «Ахраннай граматай» ад Паўнамоцнага Прадстаўніцтва БССР у РСФСР. У ёй гаворыцца:

«Грамадзянін Багдановіч вязе з сабою захаваныя ім рукапісы, перапіску і іншыя нявыдадзеныя матэрыялы свайго памершага сына-паэта для перадачы іх навуковым установам Беларускай Рэспублікі.

Памянёныя матэрыялы маюць для Беларусі вельмі высокую культурную каштоўнасць і ніякім чынам ня могуць быць аддадзены ў багаж альбо на захаванне без асабістых гарантыяў у іх захаванасці.

Паўнамоцнае Прадстаўніцтва БССР у РСФСР просіць усе грамадзянскія і чыгуначныя ўлады РСФСР і БССР, па тэрыторыі якіх мае ехаць грамадзянін Багдановіч, рабіць яму ўсякую дапамогу, дабрачыннасць, ні ў якім разе не чыніць якіх-небудзь перашкодаў і па ўсім паўстаўшым у звязку з яго пераездам пытанням звяртацца ў Прадстаўніцтва...»

У 30-я гады зорка Максіма свяціла няярка: вульгарызатарская сацыялагічная крытыка імкнулася замуціць яе ззянне, абвінавачваючы паэта ў фармалізме, дэкадэнцтве, буржуазным нацыяналізме і іншых смяротных на той час грахах. І калі б ён быў жывы, то хутчэй за ўсё падзяліў бы трагічны лёс большасці нашых пісьменнікаў.

Другое ўзвышэнне Максіма Багдановіча пачалося ў пяцідзесятыя гады, калі ў беларускую пасляваенную літаратуру прыйшло новае творчае папаўненне. Вайна, а затым асуджэнне сталіншчыны абудзілі і дэмакратызавалі грамадскую думку. Не ўсе ранейшыя ідэалагічныя пастулаты прымаліся на веру і як праграма да дзеяння. Ідэалагічныя службы ў нечым пачыналі прабуксоўваць, даючы паслабленне нашаму літаратуразнаўству. І хоць ідэалагічныя «арлы» тыпу Абецэдарскага, Бэндэ і Кучара не драмалі і склаўшы рукі не сядзелі, на свет прадзіралася «новае мысленне». Яно і ўзняло ластаўчыным крылом Максіма Багдановіча, паставіла на тое месца ў гісторыі беларускай літаратуры, якое ён заслужыў сваёй грамадскай дзейнасцю і творчым подзвігам. Алег Лойка ў прадмове да сваёй манаграфіі «Максім Багдановіч» (Мн., 1966) пісаў: «Гэта кніга і ёсць спроба зірнуць на ўсю спадчыну Багдановіча з мэтай раскрыць асабістасць яе творцы, паказаць непаўторную высакародную натуру, цудоўнае майстэрства яго паэзіі і час, у які Багдановіч жыў, народ, аб якім пісаў, зямлю, з якой яго паэзія звязана».

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО ... Р. С. Ф. С. Р.

ПАЎНАМОЦНАЕ ПРАДСТАЎНІЦТВА БЕЛАРУСКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ САВЕЦКАЙ РЭСПУБЛІКІ Ў Р.С.Ф.С.Р.

2 траўня 1923 г.

Масква.

АХРАНКАЯ ГРАМАТА.

Паўнамоцнае Прадстаўніцтва Беларускай ССР у РСФСР гэтым сьведчыць, што падавальнік гэтага, грамадзянін Адам Ягоравіч БАГДАНОВІЧ, бацька выдатнага беларускага паэты Максіма БАГДАНОВІЧА, па запрашэньню Ураду Беларускай ССР пераезджае на жыхарства з м. Яраслаўля ў м. Менск.

Грамадзянін Багдановіч вязе з сабой захаваныя ім рукапісы, перапіску і іншыя нявыданыя матэрыялы свайго памершага сына - паэты для перадачы іх навуковым установам Беларускай Рэспублікі.

Памянёныя матэрыялы маюць для Беларусі вельмі высокую культурную каштоўнасьць і ніякім чынам не могуць быць аддадзены ў багаж альбо на захаваньне без асабістых гарантыяў у іх захаванасьці.

Паўнамоцнае Прадстаўніцтва БССР у РСФСР просіць ўсе грамадзянскія і чыгуначныя ўлады РСФСР і БССР, па тэрыторыі якіх мае ехаць грамадзянін Багдановіч, рабіць яму ўсякую дапамогу, дабрачыннасьць, ні ў якім разе не чыніць якіх нібудзь перашкодаў і па ўсім паўстаўшым у звязку з яго пераездам пытаньням зьвяртацца ў Прадстаўніцтва. /Масква, М.Нікіцкая, 16. тэл. [illegible]/, альбо ў Цэнтральны Выканаўчы Камітэт Савету БССР /Менск./

ПАЎНАМОЦНЫ ПРАДСТАЎНІК БЕЛАРУСКАЙ ССР Ў РСФСР

СЕКРЭТАР

ОХРАННАЯ ГРАМОТА.

[illegible]

ПОЛНОМОЧНЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ БЕЛОРУССКОЙ ССР В РСФСР

СЕКРЕТАРЬ

«Ахранная грамата», датуецца 2 травенем 1923 г.

Кожны ўдумлівы і сур'ёзны беларускі літаратар лічыў сваім абавязкам прынесці ў вянок паэту свой творчы дар. Выдавецтвы літаральна абрынуліся на чытача з кнігамі і публікацыямі, прысвечанымі Багдановічу. Упершыню творчасць паэта так грунтоўна даследавалася і так высока ацэньвалася. Выйшлі кнігі Р. Бярозкіна, М. Грынчыка, С. Майхровіча, М. Барсток. Успаміны і артыкулы аналітычнага характару Н. Гілевіча, К. Буйлы, М. Стральцова, Р. Барадуліна, Г. Каханоўскага, А. Клышкі, Н. Лапідуса, Н. Ватацы, А. Бачылы, У. Караткевіча, М. Гарэцкага, С. Александровіча, Н. Перкіна, А. Адамовіча, Р. Шкрабы, М. Ларчанкі, І. Саламевіча, Ф. Янкоўскага, А. Яскевіча, М. Лужаніна, У. Конана, І. Ралько, У. Юрэвіча, В. Рагойшы, І. Нісневіча, І. Багатырова, Д. Дзябольскага, Ц. Годнева і іншых.

Спасціжэнне «загадкі Багдановіча» адбывалася ўсімі галінамі мастацтва — тэатральным, музычным, у формах літаратурных жанраў — эсэ, аповесці, балады і інш.; быў пастаўлены першы спектакль, выйшаў на экраны першы фільм...

Актывізавалася пошукавая работа па збору біяграфічных матэрыялаў, невядомых аўтографаў і публікацый паэта, успамінаў і сямейных рэліквій. За гэту працу ўзяліся энтузіясты, найбольш адданыя М. Багдановічу даследчыкі,— Алесь Бачыла і Ніна Ватацы. Яны шмат паездзілі па краіне, сустракаліся з дзесяткамі людзей, якія ведалі Багдановіча асабіста ці маглі быць чым-небудзь карысныя, запісалі іх успаміны. Сабралі найкаштоўнейшыя сямейныя дакументы, фотакарткі, аўтографы, прыжыццёвыя выданні «Вянка», лісты родных паэта. І ўсё з першых рук — ад яго братоў, сваякоў, знаёмых. А. Бачыла абагуліў сваё новае бачанне Максіма Багдановіча ў свабоднай форме эсэ. Яго кніга «Дарогамі Максіма Багдановіча» насычана фактамі. Аўтар стварае псіхалагічна пераканаўчы партрэт паэта, выяўляе індывідуальныя рысы асоб з яго акружэння. Асабліва цікавы раздзел «Карэнні радаводнага дрэва», дзе А. Бачыла расказвае пра бабулю Максіма па маці Таццяну Восіпаўну Мякоту.

Н. Ватацы падагуліла вынікі сваёй работы па вывучэнні спадчыны Багдановіча ў кнізе гісторыка-літаратурных артыкулаў «Шляхі» (Мн., 1986). Яна пісала: «Самая вялікая ўдача напаткала мяне ў 1964 г., калі мне ўдалося пазнаёміцца са стрыечнай пляменніцай Максіма Багдановіча Наталляй Глебаўнай Кунцэвіч (1913—1982) і яе сёстрамі Анастасіяй і Таццянай. Ніхто з іх не памятае Максіма Багдановіча, але яны вельмі паважалі свайго дзеда Адама і шмат чаго ведаюць з яго слоў.

У Наталлі Глебаўны я нарэшце знайшла аўтограф рукапіснага зборніка вершаў М. Багдановіча «Зеленя», які шукала многа год. Наталля Глебаўна перадала мне многа невядомых да таго часу фотаздымкаў і пісьмаў Адама Ягоравіча, Ганны Іванаўны і Пятра Іванавіча Гапановічаў...

Шчыра ўдзячна я яшчэ аднаму чалавеку — сыну Ганны Рафаілаўны Какуевай Мікалаю Іванавічу Лілееву. Яго расказы пра маці і яе акружэнне асвятлілі цэлы перыяд у жыцці М. Багдановіча. У яго захавалася некалькі невядомых раней групавых фотаздымкаў, на якіх быў і М. Багдановіч. Усе гэтыя матэрыялы М. І. Лілееў перадаў мне».

У зб. «Шлях паэта» (Мн., 1975) Н. Ватацы апублікавала сваю перапіску з Паўлам Адамавічам Багдановічам. З яе мы даведваемся, якія здольныя і таленавітыя былі дзеці А. Я. Багдановіча і які трагічны быў іх лёс: памерлі ўсе, акрамя Паўла і Мікалая; наймалодшы Раман памёр у адзін год з Максімам (5.01.1917). А колькі цікавай інфармацыі ў іх пра Максіма: як ён працаваў над беларускім букваром (з 1911) і як выглядала гэта кніга ў рукапісе; якія любіў песні і музычныя творы; як супрацоўнічаў у часопісе «Сатирикон», як быў выратаваны архіў паэта і многае іншае.

ВАЖКІ ЎКЛАД у Багдановічаніяну зрабіў музыказнаўца Ізідар Нісневіч, які сабраў і абагуліў цікавыя факты аб адносінах паэта да музыкі і песні. (Маюцца на ўвазе артыкулы «Музычнае асяроддзе М. Багдановіча» і «Паэт і музыка»). Ён паказаў, што стыхія Багдановіча — не толькі паэзія, а і музыка, і народная беларуская песня, радкі якой, пачутыя ўпершыню ад цётак Марыі і Магдалены («А дзе ж тая крынічка, што голуб купаўся», «Перапёлачка» і інш.), прагучалі ў некаторых яго творах («Не кувай ты, шэрая зязюля...», «Вечар», «Сумна мне, а ў сэрцы смутак ціха запявае...» і інш.).

Непагасную любоў да маці ахоўвалі ў сэрцы паэта яе любімыя музычныя творы (раманс «Паўночная зорка» Глінкі, опера «Аскольдава магіла» Вярстоўскага і інш.) і скрыпічная музыка, якую паэт мог слухаць бясконца. Цікавая дэталь: у сям'і Багдановічаў захоўвайся і, мабыць, быў ва ўжытку беларускі народны інструмент цымбалы.

У 1957 годзе ў Інстытут літаратуры АН БССР ад сыноў А. Я. Багдановіча Паўла і Мікалая паступіў бескарыслівы дар — архіў бацькі. Гэта таксама актывізавала даследчыцкую думку вывучаць «таямніцы куфра Багдановічаў», тым больш што гэтым разам далёка шукаць не трэба было,— «куфар» знаходзіўся пад рукамі. Перш-наперш архіў высвеціў выдатную асобу бацькі паэта, чалавека неўтаймоўнай энергіі, энцыклапедычных ведаў і рознабаковых інтарэсаў. Яго гарачым прыхільнікам і паклоннікам стаў загадчык сектара рукапісаў і выданняў Ю. С. Пшыркоў. У 1966 г. ён выдаў кнігу пра Адама Ягоравіча, гэтага «нашчадка прыгонных беларускіх сялян, які стаў самастойным вучоным, вялікім грамадскім дзеячам, самым блізкім і задушэўным сябрам М. Горкага...» (з кнігі пра А. Я. Багдановіча). Пасля рэвалюцыі Адам Ягоравіч з сям'ёй жыў у цяжкіх матэрыяльных умовах. Працаваў у навуковай бібліятэцы, а ўвесь вольны час аддаваў навуцы.

Пачынаў Адам Ягоравіч навуковую працу на Беларусі са збору і публікацыі помнікаў вуснай народнай творчасці і апрацоўкі фальклорных матэрыялаў, куды ўвайшлі пачутыя ім у дзяцінстве ад бабулі Рузалі Асьмак народныя песні, казкі, легенды, апавяданні, замовы, прымаўкі. У 1894 годзе Адам Ягоравіч выдае нарысы аб прыгонным побыце і прававым становішчы сялян на Беларусі «Про панщину», а ў 1895 — працу па этнаграфіі «Пережитки древнего миросозерцания у белорусов», у якой народныя абрады (Купалле, Гуканне вясны, Вялікдзень, Каляды, Дзяды і інш.), а таксама павер'і, казкі, легенды, песні разглядаюцца ў сістэме. У гэтай кнізе аўтар працягвае тэму прыгоннага права, ва ўмовах якога фарміраваўся светапогляд селяніна,— фізічныя здзекі, заўсёдны голад, няўцешная пад'ярэмная праца, ганьбаванне і зняввага асобы.

Адзначаючы мноства перажыткаў у свядомасці народа, аўтар спасылаецца таксама на спусташальныя войны і адсутнасць на працягу стагоддзяў нацыянальнай інтэлігенцыі.

На тэму беларускага жыцця ім таксама напісаны такія рэчы, як «Деревенская драма», «Дяды», «Дучкарь», «Отцы и дети в белорусской деревне», «Куст», «К вопросу о фельдшеризме и знахарстве» і іншыя.

У канцы 1896 года, пасля смерці жонкі Марыі Апанасаўны, Адам Ягоравіч пераводзіцца на работу ў Ніжні Ноўгарад. Служыць у сялянскім Зямельным банку.

У савецкі час Адам Ягоравіч піша шэраг буйных даследаванняў на стыку навук этнаграфіі, археалогіі і лінгвістыкі. Гэта «Язык земли», «Этнический состав народов славянских и русских», «Этнический состав белорусского народа», «Население верхнего Поволжья, Оки и Камы». Пры жыцці гэтыя работы не былі апублікаваны, аднак іх рукапісы высока ацэньваліся вучонымі і спецыялістамі. Галоўная кніга жыцця Адама Ягоравіча — «Язык земли» (завершана ў 1930 г.). Перапіска з Горкім, Кацярынай Пешкавай, афіцыйнымі асобамі і выдаўцамі паказала, што ён доўга змагаўся за яе публікацыю. Некалькі гадоў ішла перапіска з дырэктарам выдавецтва Акадэміі гісторыі матэрыяльнай культуры Ф. Кіпарысавым і рэдактарам С. Быкоўскім. Пасля арышту ў 1937 годзе Кіпарысава і Быкоўскага выдавецтва афіцыйна скасавала свой дагавор з А. Багдановічам на выданне кнігі.

Манаграфія «Язык земли» была выдадзена яраслаўцамі ў 1966 годзе тыражом 1000 паасобнікаў, аб чым мала хто на Беларусі ведае. Ва ўступным слове А. Дзітмара ёсць такія цёплыя радкі пра аўтара: «У даваенныя гады многія жыхары Яраслаўля ў вячэрнія гадзіны прывыклі бачыць на бульвары, што злучае Красную плошчу з Волжскай набярэжнай, высокага мужчыну, адзетага ў доўгае паліто колеру хакі. Ён або павольна прагульваўся, абапіраючыся на кій, або падоўгу сядзеў на адной з лавак. У яго былі жывыя вочы, доўгія вусы і сівыя валасы, што спускаліся на шыю. Гэта быў былы загадчык бібліятэкі абласнога краязнаўчага музея, вядомы этнограф, лінгвіст і фалькларыст Адам Ягоравіч Багдановіч, бацька славутага беларускага паэта Максіма Багдановіча і даўнейшы друг М. Горкага. Ён жыў непадалёку ад бульвара ў завулку Вздзвіжанскім (цяпер Флоцкі завулак) і амаль кожны вечар тут шпацыраваў».

Ганна Какуева. Ёй М. Багдановіч прысвяціў шмат вершаў, у тым ліку цыкл «Мадонны».

У 1934 годзе Адам Ягоравіч Багдановіч пачаў пісаць аўтабіяграфічныя мемуары. Незавершаны рукапіс налічвае больш за 800 старонак. Жыццё сваіх продкаў бабулі Рузалі Асьмак і маці Анэлі, дзеда Лук'яна Апанасавіча і бацькі Ягора Лук'янавіча, цёткі Марылі і дзядзькі Ануфрыя, іншых сваякоў і жыхароў родных Халопенічаў, сваё ўласнае жыццё аўтар падае на шырокім гістарычным фоне жыцця народа. Падзеі ахопліваюць цэлае стагоддзе. Сам Адам Ягоравіч добра разумеў важнае значэнне сваёй працы. «Я,—пісаў Багдановіч,— ранні выхадзец з асяроддзя беларускага сялянства, выхадзец, які мае голас. І на мне ляжыць абавязак — я гэта адчуваю — расказаць пра тое, што асабіста перажываў і што перажывалі мае блізкія, што я бачыў, назіраў і чуў ад блізкіх, людзей старога пакалення, што заслугоўваюць даверу, пра людзей і іх справы, што заслугоўваюць увагі. Нямала ёсць успамінаў, прысвечаных мінуламу маёй бацькаўшчыны Беларусі, але амаль усе яны напісаны на польскай мове і напісаны людзьмі значнымі, імянітымі, якія або зусім не закраналі ўнутранае жыццё нізоў, беларускага сялянства, або закраналі яго мімаходзь, бегла, у агульных рысах і асвятлялі гэтае жыццё аднабакова, са свайго «панскага» пункту гледжання або з дзяржаўнага, а значыць палавінчата, а значыць няправільна. У народа свайго голасу не было. Нічога ён не гаварыў, і ніхто яго не слухаў. А між тым, многае ён мог бы расказаць — не меней важнае, павучальнае, цікавае, а можа быць, і больш важнае і цікавае, чым хроніка Паска, Марціна Матушэвіча і розных старых шляхецкіх пісьменнікаў».

З ВЯЛІКАЙ ЛЮБОЎЮ і майстэрствам Адам Ягоравіч намаляваў вобраз бабы Рузалі — мудрай жанчыны і славутай варажбіткі, знахаркі і казачніцы, да таго ж выдатнай ткаллі і гаспадыні, па творах якой, надрукаваных у фальклорных зборніках, Максім упершыню пазнаёміўся з беларускай мовай. Адам Ягоравіч лічыў, што паэтычны дар сына — спадчынная рыса іх роду. Шмат што, расказанае бабай Рузаляй, адбілася на творчасці праўнука. Для прыкладу, змяіны цар з цыкла «Зачараванае царства» ўяўляе сабой перапрацоўку народнага павер'я, змешчанага ў «Перажытках».

Пераказ сюжэта быў для Рузалі Асьмак творчым актам, кожны раз яна ўносіла ў яго новыя рысы. «Бабуля цудоўная была апавядальніца. Гаварыла роўным і мерным голасам, часам рытмічна і пявуча, часам прыпыняючыся, часам паўтараючыся, часам ужо вар'іравала знаёмыя нам урыўкі, што надавала ім прывабнасць навізны. Для ўсялякай казкі быў у яе асобны тон: для бытавых — роўны, як аб нечым штодзённым і самым звычайным, тон рэалістычна-пераканаўчы, якія б ні былі фантастычныя падзеі; для жартоўных казак — вясёлы, з хітраватай усмешкай на вуснах і смяшынкамі ў прыжмураных вачах; для легенд — велічны і ўрачысты, з рытмічна мернай пабудовай апавядання. У месцах патэтычных або трагічных яна, як умелы акцёр, адпаведна змяняла, настройвала голас, надаючы яму асаблівую чуллівую афарбоўку або драматычную глыбіню і выразнасць...»

У «куфры» Багдановічаў знайшлася копія «Матэрыялаў да біяграфіі Максіма Багдановіча...», што былі напісаны бацькам паэта па просьбе Інстытута беларускай культуры ў 1923 годзе. Лічылася, што гэты найкаштоўнейшы дакумент для навукі страчаны незваротна, бо згарэў у Менску ў час Другой сусветнай вайны. Вытрымкі з «Матэрыя-

Ганна Валасовіч, стрыечная сястра паэта. Напісала ўспаміны пра М. Багдановіча.

лаў...» І. Замоцін выкарыстаў у сваім артыкуле да выдання «Твораў» (1927—1928 гг.). Таму ўсе даследчыкі творчасці паэта спасылаліся на Замоціна.

Адам Ягоравіч напісаў пра сына па плану Інбелкульта: радавод, сістэма навучання дзяцей у сям'і, фарміраванне духоўных і літаратурных інтарэсаў, спосаб жыцця, гімназія, ліцэй, манера заняткаў, рысы характару і інш. Аб сабе ён сказаў: «Ну а што да абуджэння ў ягонай душы любві да Радзімы, і я прэтэндую на пэўную долю ўдзелу».

А на маю долю выпала шчасце рыхтаваць тэкст да друку. «Матэрыялы...» выйшлі ў свет у 1960 годзе ў зб. «Беларуская літаратура». Пры іх падрыхтоўцы ўзніклі цяжкасці, і на дапамогу прыйшоў Павел Адамавіч Багдановіч. Адзін яго ліст мае несумненную цікавасць для біёграфаў паэта і аматараў нашай літаратуры.

Яшчэ адзін скарб «куфра» Багдановічаў — эпісталярная спадчына. Адам Ягоравіч перапісваўся з Максімам Горкім, Кацярынай Пешкавай, з рускімі вучонымі і выдавецкімі работнікамі, з беларускімі дзеячамі і пісьменнікамі — В. Ластоўскім, Я. Дылам, Я. Коласам, З. Бядулем і іншымі.

Захаваліся пісьмы Марыі Апанасаўны да Адама Ягоравіча ў Гродна. Першае — з Менска, астатнія — з Вяззя, мясцовасці пад Асіповічамі, дзе жыла яе старэйшая сястра Стэфа, муж якой Франц Антонавіч Секержыцкі служыў у пана аб'ездчыкам. Паштовы адрас — станцыя Асіповічы Лібава-Роменскай чыгункі, маёнтак Вяззе. Датуюцца пісьмы красавікам — ліпенем 1895 года — стольк і Марыя Апанасаўна прабыла з дзецьмі на вёсцы.

Старэйшы брат Максіма Багдановіча Вадзім.

Жылі яе сваякі ў сялянскай хаце, ураблялі зямлю і трымалі гаспадарку. Але на людзях лічыліся, мабыць, шляхтай. У адным з пісем да мужа знаходзім камічную сцэнку, што нагадвае сварку гогалеўскіх герояў Івана Іванавіча і Івана Нікіфаравіча: *«Вадзім (сын) зусім распусціўся таксама, не слухаецца, з Францам лаецца, проста няма рады; скажу «ў вугал», дык «ідзі сама, кажа, выдумала нейкі вугал, проста нельга жыць беднаму чалавеку». Франц на яго зусім раззлаваўся і цяпер цярпець не можа яго. Справа была такая: спадабалася яму (Вадзіму) ездзіць з ім то ў лес, то ў поле — араць, баранаваць. Некалькі дзён таму назад сядзіць Франц на ганку, падыходзіць да яго Вадзім і кажа: «Ты што ж не ідзеш араць або ў лес дровы секчы?» Франц адказвае, што яму няма чаго туды ехаць, тады Вадзім кажа яму, што сёння ж не нядзеля, усе мужыкі паехалі ў поле. А Франц адказвае, што гэта мужыкі, а ён не мужык. Тады Вадзім пачынае ўгаворваць яго, што і ён мужык. Ну, Франц пакрыўдзіўся не дай Божа як і запэўніваў Стэфу, што гэта я навучыла Вадзіма абазваць яго мужыком. Ён жа вельмі ганаровы...»*

У сваіх «Матэрыялах...» Адам Ягоравіч даў Марыльцы — так яна падпісвалася ў пісьмах — кароткую, але яркую характарыстыку:

«Надзвычайная жвавасць уяўлення, пачуцця і рухаў была асноўнай выдатнай рысай яе характару. Рухавая, заўсёды вясёлая, з іскрыстымі вачыма, з касой, раскошнай, доўгай, яна да ўсяго валодала грацыяй кацяняці і той чароўнай прывабнасцю, што завецца жаноцкасцю...

Яе фатаграфіі не даюць ніякага ўяўлення не толькі аб яе духоўным обліку, але нават і аб знешнім. Гэта — маска, пазбаўленая жыцця, а яна была — само жыццё, што зіхаціць і спявае, уся — рух, радасць, захапленне.

Павышаная адчувальнасць у штодзённым жыцці з яго дробязнымі падзеямі часам праяўляліся запальчывасцю з імгненнай адыходлівасцю, але яе прыроднае пачуццё праўды і любоў да справядлівасці рабілі бяскрыўдным гэты маленькі недахоп характару... Яна тут жа, сама сабою, усведамляла сваю віну або несправядлівасць і шчыра каялася або прасіла прабачэння».

Аднак толькі пісьмы ажывілі Марыльчын вобраз, надалі яму канкрэтныя рысы жывога чалавека. Са сваімі думкамі і пачуццямі, пакутамі і радасцямі. Толькі дзякуючы пісьмам мы сустрэліся з ёю твар у твар, убачылі, які непамерны цяжар ляжаў на ёй, як мужна — пакуль ставала сіл — цягнула яна сваю жыццёвую ношу, не ўпадаючы ў роспач і не трацячы ахвоты жыць, не разумеючы нават трагічную складанасць уласнага становішча. У гэтым яе імкненні — не адступіцца ад сваіх абавязкаў і зрабіць у дадзенай сітуацыі ўсё магчымае — нам бачыцца Максім — яго ўпартасць, самаахвярнасць, бязмежная цярплівасць на выбраным шляху. Даручаючы Адаму Ягоравічу наняць кватэру, нарыхтаваць дровы і падшукаць няньку да яе прыезду, Марылька жартаўліва пісала: *«Цяжкая шапка Манамаха, скажаш ты. Ну дык і жонка ж у цябе слаўная, любячая, і тры сынкі-сакалкі — усе малайцы, адзін пад аднаго, не тое, што ў Ванькі... Яны нам, нябось, зайздросцяць. Ну дык вынось, каняга...»*

(Вяззе, 29 чэрвеня)

А сама? З пісем можна зрабіць вывад, што аб сабе Марыя Апанасаўна не думала. Мімаходзь праскоквалі паведамленні, што дрэнна выглядае (старэй за сястру), або што ўжо стала папраўляцца, што абнасілася за лета і інш.

Затое, колькі бурнай радасці вылівала яна на старонкі, атрымаўшы ад «любага Адамкі» пасылачку, высока ацэньваючы і яго падарункі і яго клопат. *«Даражэнькі мой, любенькі, лепшы на ўсім свеце Адаманька, сонейка маё залатое, за што ты мяне так песціш? Я цяпер толькі атрымала ўсё, што жадала, і цяпер знаходжуся ў такім узбуджаным стане, што не ведаю, аб чым пісаць, з чаго пачаць. Шкатулачка — такі цуд, што нават Стэфа засумавала, як пабачылая яе; ножычка свайго ўласнага я нават і не марыла мець. Дзеці ўсе таксама скачуць у захапленні ад ласункаў... І лякарствы ёсць, і грошы, і маркі, і папера, і воспа (вакцына — І. К), адным словам, усё, што мне было патрэбна, і нават пашпарт і пёры. Я ўжо адвыкла ад такой увагі і цяпер ад радасці як п'яная»* (Вяззе, 13 мая).

«Як жывеш, мілы коцік, ці здаровы? Ты шчодры вышэй усялякай меры, і я ўжо нават не ведаю, як аддзячыць табе за тваю дабрату? Два дні назад я атрымала абедзве твае пасылкі і так была кранута кофтачкай, і асабліва

Малодшы брат Максіма Багдановіча Леў.

партсігарам, што рашыла сама па сабе, што я табе адслужу гэта і пастараюся быць у адносінах да цябе тым самым, чым ты быў для мяне ўсё маё жыццё пасля замужжа: кажу гэта ад усяго сэрца, што буду старацца жыць так, як ты мяне вучыў, і быць лепшай».

(Вяззе, 22 мая)

Велізарным клопатам Марылькі былі дзеці, якія ўвесь час цяжка і небяспечна хварэлі. Лекі былі самыя прымітыўныя: мазі, алеі, парашкі, карболка, борная кіслата, прымочкі ўсялякія ды кроплі. Сама лячыла крывавы панос, бранхіты, лішаі на галовах, касавокасць (у Вадзіма), ліхаманку і кашаль (у Максіма). «Мазала яму грудзі цёплым шпікінарам з вазелінам і давала хіну — прайшло». Прывівала воспу. Для ўмацавання імунітэту двойчы ў дзень абціpала дзяцей халоднай вадой. Высільвалася па начах, калі даводзілася насіць малых на руках, сядзець ля іх.

Адкрылася і такая рыса Марылькі як падзвіжніцтва, патрэбнасць рабіць людзям дабро. Чалавечае гора — тэма ўсіх яе пісьмаў.

«Калі б ты бачыў, колькі гора ў вёсцы, ты б ніколі не смяяўся. Два дні таму назад муж жорстка збіў жонку, што адрэзала для дзяцей ад апошняга бохана хлеба лусту, і пагнаўся за ёй на вуліцу, а тая ад яго схавалася на могілкі, дзе і начавала. А на наступны дзень валялася з акрываўленай галавой у яго ў нагах. У другой сям'і дзяўчынка да году памерла толькі таму, што ў яе піхалі ўсялякую дрэнь замест малака, паколькі каровы няма...

А ў Стэфы на кухні жыве з міласці нявенчаная жонка аднаго арандатара з трыма дзецьмі, меншай дзяўчынцы толькі 4 месяцы, яе выгналі проста на вуліцу без куска хлеба. Сытыя яны толькі тым, што Стэфа дае... У вёсцы Радудзічах сяляне ўзбунтаваліся супраць памешчыка, што той самавольна павысіў плату за пашу і не пускаў быдла, пакуль сяляне не заплоцяць прызначаную суму. Прыехаў губернатар, выхвастаў усіх і паехаў, а зачыншчыкаў арыштавалі...» (Вяззе, 13 мая)

У пісьме ад 3 мая яна расказвае, што зрасходавала ўсе лякарствы: вылечыла панос у дзіцяці, зубы ў жанчыны, залатуху зноў жа ў дзіцяці, «галава якога была пакрыта струпамі, як шапкай. Я загадала выкупаць дзіця з мылам, намачыла яму галаву праванскім маслам разы тры, а вечарам зноў купанне. Прарабілі гэту аперацыю разы тры — і галава чысценькая».

У пісьме ад 15 чэрвеня яна просіць мужа дастаць рэцэпт у доктара і прыслаць мазь ад каросты: *«Тут у адной хаце штук 6 дзяцей хварэюць на гэту хваробу, а дапамагчы няма чым. Аднаго салдата ад запалення вылечыла — гарчычнікамі, кампрэсамі і хінай. Мноства дзяцей ад паносу».* У гэтым жа пісьме Марыя Апанасаўна апісала пакутніцкую смерць шасцігадовага хлопчыка, якому не змагла дапамагчы: *«Паверыш, як панеслі гэтага хлопчыка міма нас на могілкі, дык у мяне сэрца сціснулася і з'явілася пачуццё ці то сораму, ці то адказнасці, што не дапамагла. Балюча і сорамна, што вось на вачах памірае чалавек і не толькі не можаш яму дапамагчы, але нават не ведаеш, ад чаго ён захварэў, што ў яго такое.*

У горадзе я нічога такога не адчувала. Цяпер вось важуся з сынам лесніка, які рассёк сякерай нагу, рана невялікая, але глыбокая, перасечана артэрыя... Цяпер гэта рана гнаіцца, і я абмываю яе борнай кіслатой і прыкладваю цынкавай маззю з вазелінам...»

У ВЕСЬ ЧАС Марыя Апанасаўна клапоціцца аб сваёй маці Таццяне Восіпаўне і малодшай сястры Анюце, якія на гэты час жылі ў багадзельні. Некалькі разоў просіць мужа пераслаць ім машынку, каб можна было зварыць і разагрэць «гэту няшчасную капусту», бо дроў ім цяпер не даюць. Ад сухамяткі ж Анюта хварэе, аслабла зусім і не можа хадзіць да краўчыхі на работу.

З вялікай удзячнасцю піша Марылька пра сястру Стэфу, яе гасціннасць і дабрыню: адвяла ім лепшую палавіну хаты, усё ў хаце памыла-пачысціла, набіла свежым сенам сеннікі, корміць дзяцей прысмакамі: булкамі, кілбасамі, вяндлінай, аладкамі і ўсё бядуе, што яны мала папраўіліся.

Апошнія радкі з Вяззя:

«Вадзя, Макс і я — здаровыя. Стэфа хоча правесці мяне ў Мінск. Будзеш ехаць — прыхапі з сабой машынку для мамы. Я, здаецца, паправілася, па крайняй меры раніцамі не адчуваю задышкі, як бывала. Пішы хутчэй, што з кватэрай...»

Пры падрыхтоўцы да друку «Матэрыялаў да біяграфіі М. Багдановіча» над тэкстам быў учынены гвалт — выкінуты радкі з апісаннем апошніх дзён жыцця Марыі Апанасаўны ў кастрычніку 1896 года. Вось гэтыя радкі: *«Што зрабіла хвароба з гэтым вясёлым, жыццярадасным, цудоўным целам і душой, стварэннем? Страшна ўспомніць яе воблік! Скура ды косці. Усё згарэла на ўнутраным агні. А гэта згорбленая ў камячок фігурка, што сядзіць на пасцелі з прыціснутымі да ўпалых грудзей каленямі, каб прыдушыць безупынны кашаль, які скалынае ўзрывамі гэты яшчэ жывы, што яшчэ адчувае і пакутуе, камячок. Гэта жахлівая супярэчнасць з ясным сонцам, блакітным небам і прыродай, што смяецца і радуецца. Гэта страшэнная супярэчнасць павінна быць скасавана, улагоджана, бо нельга жыць, і свет павінен быць адрынуты пагардлівым выспяткам.*

Марыя Апанасаўна Багдановіч (Мякота) з сынам Вадзімам.

Уявіце, яна не адчувала гэтай супярэчнасці, і за чатыры дні да смерці, скалынаючыся ад прыступаў кашлю, у прамежках, яна намагалася нешта радаснае напяваць тонкім, як валасок, голасам і казала, што ёй не шкада так заўчасна паміраць.

— На што мне доўгае жыццё, калі я была так непамерна шчаслівая?! Толькі ты мяне не пакідай у царкве, я баюся Вія».

Святкуючы стогадовыя ўгодкі з дня нараджэння паэта, ушануем адначасна памяць і яго продкаў, сваякоў, сяброў, паплечнікаў, каханых.

Ірына КРЭНЬ.

Чытайце «ГАСПАДАР»

У Баранавічах выйшаў першы нумар беларускай незалежнай газеты «Гаспадар». Рэдактар — Здзіслаў Сіцько.

Чытачам адрасаваны артыкул Ліліі Плыгаўкі «Патронка Беларусі» — пра асветніцкую дзейнасць прападобнай Еўфрасінні Полацкай, публікацыя Здзіслава Сіцько «Міцкевіча Айчына» — пра гісторыю Навагрудчыны, у склад якой некалі тэрытарыяльна і гістарычна ўваходзіў сучасны Баранавіцкі раён. Газета змяшчае парады для садоўнікаў і агароднікаў, інфармацыю пра танныя будаўнічыя матэрыялы, апісанне і схемы майстравання пагрузчыкаў.

«Чаго баяцца «Папялушкі»?» — пад такой назвай для бацькоў друкуецца фрагмент са шматгадовых даследаванняў вядомага амерыканскага псіхіятра Бруна Бэттэльгейма, які ўсё сваё жыццё прысвяціў псіхапатычным дзецям.

Будзе надзвычай цікавым для жанчын артыкул мастака-мадэльера Беларускага цэнтра моды Галіны Мяшковай «Мода. Восень 1991». Тут жа гаспадыні знойдуць рэцэпты прыгатавання разнастайных нацыянальных страў.

Пажадаем калектыву рэдакцыі і надалей плёну ў працы.

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Выбранецкая інфармацыйная служба паведамляе

На бальшавіцкія святы — 7—8 лістапада ў Камянцы, акрамя ўскладання кветак Леніну і святочнага кірмашу, у праграме значылася: «7, 8, 9, 10 лістапада — святочная дыскатэка». Цікава, пад якую музыку скакалі юныя ленінцы і старыя камуністы?

* * *

У Пінску Дзяды праводзіліся недалёка ад горада ў лясным масіве, што ля вёскі Вулька-Гарадзішчанская. Некалькі гадоў назад там была знойдзена брацкая магіла закатаваных бальшавікамі перад самым пачаткам вайны людзей — так званых ворагаў народа. На месцы магілы быў пастаўлены драўляны крыж з надпісам: «Тут ляжаць ахвяры камунізму. 1941 г., чэрвень». Афіцыйныя асобы з Пінска і раёна Дзень памяці продкаў праігнаравалі.

* * *

Сесія Пружанскага гарсавета звярнулася да Вярхоўнага Савета Беларусі і да Пружанскага райсавета з заклікам падтрымаць іх ініцыятыву аб нацыяналізацыі маёмасці КПБ-КПСС і перадаць яе на баланс Саветаў. Усіх камуністаў яны заклікаюць адмовіцца ад прэтэнзій на «неправамерна набытую ўласнасць партыі» і не рабіць перашкод пры перадачы гэтай маёмасці Саветам.

* * *

У Берасцейскім касцёле кожны, хто жадае, можа набыць рэлігійныя кніжкі — «Біблію», «Катэхізіс» на беларускай мове. Гэтага не можа зрабіць вернік у праваслаўных храмах горада. Ксёндз Збігнеў Кароляк актыўна вывучае беларускую мову і абяцае ў хуткім часе весці набажэнства на дзвюх мовах. У касцёле працуюць сёстры кармеліткі і шарыткі, якія таксама выказалі жаданне вывучаць мову людзей, сярод якіх яны жывуць. Праваслаўе такіх крокаў пакуль не зрабіла...

* * *

Прыкра, але часта сустракаюцца ў беларускай прэсе паведамленні пра апаганьванне могілак. Зусім нядаўна былі апаганены яўрэйскія могілкі ў Бабруйску, Барысаве, звыш паўсотні помнікаў было перакулена на вясковых могілках у вёсцы Астрамечава (Берасцейскі раён). І вось зноў вандалізм. Як паведаміла «Пінская неделя», разрыты старыя каталіцкія скляпенні ў вёсцы Вылазы. Шукалі золата. Раскідаўшы астанкі пахаваных, вандалы яшчэ і надрапалі на адным з помнікаў свае імёны: «Люда, Маруся, Олег, Витя...»

* * *

18 лістапада 1991 г. у Берасці, калісьці адным з важнейшых палітычных цэнтраў Вялікага Княства Літоўскага, адбыўся ўстаноўчы сход Таварыства «Стары горад». У сходзе бралі ўдзел гісторыкі, прадпрымальнікі, архітэктары, дэпутаты гарадскога Савета. «Стары горад» — гэта добраахвотнае аб'яднанне аднадумцаў ў справе захавання гарадской монакультуры і традыцый горада. Дзейнасць Таварыства «Стары горад» будзе накіравана на развіццё культурна-этнічных сувязей берасцейцаў розных нацыянальнасцей, грамадзянства, веравызнання дзеля напісання сапраўднай гісторыі нашага горада. Таварыства плануе ў перспективе стаць юрыдычнай асобай і адным з заснавальнікаў музейна-турысцкага цэнтра «Стары горад». Асновай цэнтра павінен стаць ландшафтна-гістарычны парк з паменшанымі копіямі будынкаў сярэдневяковага Берасця. Таксама мяркуецца правядзенне выстаў, экскурсій, канферэнцый, даследчая праца, пошук і сустрэча былых берасцейцаў і іх нашчадкаў, раскіданых па ўсім свеце. Ганаровым сябрам Таварыства стаў віленчук Юрась Шаўцоў, які ў 1990 годзе распачаў працу маладых гісторыкаў горада.

* * *

17 лістапада ў Кохтла-Ярве адбылося чарговае пасяджэнне Беларуска-эстонскага зямляцтва (БЭЗ). На ім быў абмеркаваны праект Статута «Жыццё нацыянальных меншасцей у Эстоніі». Многія яго палажэнні, такія, як цэнз колькасці жыхароў, па якому беларусы атрымаюць права на свае школы, садкі, аб'яднанні, права на мову (!), па словах старшыні БЭЗа сп. У. Дзегцярука «адвярнула беларусаў ад такога аб'яднання, што ствараецца, мабыць, былымі інтэрфронтаўцамі».

Было вырашана накіраваць афіцыйны ліст да сп. С. Шушкевіча і прасіць апекі над беларусамі Эстоніі на дзяржаўным узроўні, а таксама растлумачыць палажэнні «Закона аб грамадзянстве» і пытанні магчымага вяртання беларусаў на Бацькаўшчыну. Адразу ж на пасяджэнні пачалося стварэнне беларускага хору. Запланавана і першае яго свята — Каляды.

* * *

На пачатку лістапада ў Стоўбцах мясцовая раённая рада ТБМ імя Францішка Скарыны адчыніла свой шапік. У наяўнасці продажу: «Наша слова», «Свабода», «Наша Ніва», медалі, сімволіка.

* * *

У Менскім педінстытуце з 1983 года існуе суполка «Нашчадкі», якая аб'ядноўвае нацыянальна свядомых студэнтаў. Сябры суполкі займаюцца краязнаўствам, гісторыяй, фальклорам. Суполка падчас летніх вакацый з'яўляецца адзіным у рэспубліцы будатрадам бясплатнай працы. З 1983 года «Нашчадкі» працуюць на раскопках і рэстаўрацыях ў Строчыцах пад Менскам, у Гродзенскім замку, у Гарадку пад Маладзечнам і ў Лоскім замку, што на Валожыншчыне. 6—10 лістапада сябры суполкі хадзілі ў вандроўку па маршруту: Сынкавічы, Слонім, Жыровічы, Косава. Цікава, што падчас вандроўкі, на шляху з Жыровіч у Косава, у вёсцы Харошча яны знайшлі старую царкву. Пры ўсіх відавочных вартасцях гэтая царква, на жаль, не занесена ў «Збор помнікаў гісторыі і архітэктуры Беларусі.»

Інфармацыю падрыхтавалі: Ігар БАРАНОЎСКІ, Андрусь ВАШКЕВІЧ, Ігар МІХНО.

Родныя краявіды

Перад ледаставам. Фота Я. КАЗЮЛІ (БЕЛТА).

Работнікі гандлю ўступілі ў ТБМ

Магчыма, таму-сяму гэта інфармацыя падасца дзіўнай, але менавіта ў Стаўбцоўскім райспажыўсаюзе створана першасная суполка Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Днямі тут адбыўся сход гандлёвых работнікаў раёна, на якім і было прынята такое рашэнне.

Выслухаўшы даволі грунтоўныя выступленні аб гісторыі Беларусі і аб працэсе заняпаду беларускасці ў нас у рэспубліцы старшыні раённай рады ТБМ Г. Пяткевіча і супрацоўніка рэдакцыі раённай газеты «Прамень», сябра рады С. Галоўкі, работнікі Стаўбцоўскага гандлю вырашылі прыняць удзел у адраджэнні роднай мовы, уступіць у рады Таварыства. Старшынёй райспажыўсаюзаўскай суполкі абрана Тамара Зянонаўна Кулік, дарэчы, вялікая прыхільніца беларускага слова.

Сяргей ЖОЛУД.
г. Стоўбцы.

Беларускае замежжа

«Голас часу»

Выйшаў з друку чарговы нумар (№156) царкоўна-грамадскага часопіса «Голас часу». У ім знайшлі адлюстраванне трывожныя падзеі, што адбываліся ў Маскве 19—22 жніўня. Скарочана апублікаваны «Маніфест Беларускага Вызвольнага руху», які быў выдадзены ў 1960 годзе ў г. Манчэстэры (Англія).

Пісьменнік Іван Ласкоў адрасуе адкрыты ліст А. І. Салжаніцыну «Сольются в русском море?» як адказ на яго параду «Как нам обустроить Россию».

Яшчэ не так даўно ў нас у друку сустракалася шмат розных меркаванняў адносна беларускай эміграцыі. Нават вельмі часта рабіліся спробы ачарніць эмігрантаў у вачах беларускага народа. Менавіта гэтае пытанне падымае ў сваім нарысе А. Жук-Борскі «Каго здрадзіла беларуская эміграцыя?». Ён піша, што беларуская эміграцыя, у пераважнай большасці, засталася вернай свайму народу, захавала родную мову, веру і традыцыі бацькоў.

Пад рубрыкай «Нарысы па гісторыі Беларусі» друкуецца артыкул Ю. Весялкоўскага «Царкоўныя справы за Альгерда» — пра намаганні князя Альгерда залажыць незалежную Праваслаўную метраполію ў сваёй дзяржаве, якая пасля смерці Літоўскага метрапаліта Феафіла (каля 1330 г.) была падпарадкавана Маскве. Тут жа змешчаны нарыс С. Талеронка, супрацоўніка аддзела гісторыі Беларусі перыяду капіталізму Інстытута гісторыі АН Беларусі «Агінскі і яго час» — пра выдатнага кампазітара і дзяржаўнага дзеяча Міхаіла Агінскага, фарміраванне яго светапогляду пад уплывам тых сацыяльна-палітычных працэсаў, што адбываліся ў Рэчы Паспалітай у другой палове XVIII стагоддзя.

У часопісе чытачы знойдуць заканчэнне публікацыі Ю. Весялкоўскага «Беларуска-польская канферэнцыя гісторыкаў» і працяг нарыса С. Шчэрбы «Незабыты верасень 1939».

Надзвычай цікавай для чытачоў будзе інфармацыя пра чарговую канферэнцыю прадстаўнікоў Беларускага Народнага Фронту і Беларускага Дэмакратычнага Аб'яднання ў Польшчы, што адбылася 27—29 верасня г.г. у Белавежы (Польшча). Галоўнай мэтай канферэнцыі было абмеркаванне палітычных і эканамічных праблем на Беларусі і ролі эміграцыі ў вырашэнні гэтых праблем. У канферэнцыі бралі ўдзел народныя дэпутаты Рэспублікі Беларусь В. Голубеў, Л. Баршчэўскі, У. Заблоцкі, У. Новік і іншыя лідэры БНФ. Запрошаны былі таксама і прадстаўнікі эміграцыі.

Рэдакцыя часопіса «Голас часу» вітае душэўную незалежнасць Беларусі, «усіх беларускіх патрыётаў, якія ў крытычныя дні 19—22 жніўня рашуча выступілі супраць перавароту і рабілі ўсё магчымае ў ажыццяўленні адвечных мараў беларускага народа жыць у Вольнай і Незалежнай Беларусі».

Л. БАРШЧЭЎСКАЯ.

Лякарня чараўніцы Потахі

ГАРБУЗ ЗВЫЧАЙНЫ. У лекавых мэтах ужываюць гарбузовыя семкі, ачышчаныя ад шалупіння (да 3 шклянак на дзень), «малако» з яго, а таксама ўнутраную мякаць пладоў («мяса», у якім знаходзяцца семкі). Гарбузовыя семкі ядуць пры хваробе мочапалавых органаў і глістах.

Пры хваробе нырак і мачавога пузыра з гарбузовага і каноплянага семені, змешаных у аднолькавых частках, рыхтуюць «малако». Спосаб яго прыгатавання наступны: высушаныя семкі і семя канапель па 1 шклянцы кожных расціраюць у глінянай пасудзіне, паступова падліваючы 3 шклянкі кіпетню, а затым працэджваюць, адціскаюць рэшткі. Атрыманае такім чынам «малако» выпіваюць за дзень. «Малако» ўжываюць пераважна ў тых выпадках, калі ў мачы ёсць кроў і калі з-за спазмаў затрымліваецца мача. Калі піць такое «малако» надакучвае, то яго можна прымаць з крутой несалёнай грэцкай кашай. Яго можна таксама падсаладзіць цукрам ці мёдам.

Здаровы багатага варты.

Самі гарбузы, як харчовы прадукт у розных стравах, лічацца ў народзе добрым мачагонным сродкам, які ачышчае не толькі ныркі, але і ўвесь арганізм. Усё гэта яшчэ ў большай ступені адносіцца і да другога віду гарбузовых — да кавуноў. Кажуць, што кавуны — гэта такога роду харч-лякарства, якое заўсёды дапамагае і ніколі не шкодзіць, нават у вялікіх дозах. Сезон кавуноў для хворых з функцыянальнымі парушэннямі дзейнасці мачавых органаў, для хворых склерозам, артрытам і да т.п.— гэта хатні курортны сезон, як сезон суніц.

Спытаецца старасць, што рабіла маладосць.

ХВОШЧ ПАЛЯВЫ. У народнай медыцыне хвошч вельмі папулярная расліна, якая ўжываецца пры хваробах нырак і мачавога пузыра. (Некаторыя гавораць, што хвошч як мачагонны сродак уздзейнічае больш рэзка, раздражнае ныркі і ў гэтым сэнсе ўступае больш далікатнаму сродку — лісцям талакнянкі).

Прымаюць напар ці адвар хвашчу ў колькасці 30 г сухой расліны на 1 шклянку вады, па 2—3 шклянкі на дзень. Лічыцца, што ўжыванне хвашчу выганяе ныручныя камяні, зменшае боль у вобласці пузыра, павялічвае выдзяленне мачы, памяншае ацёкі, пухліны і колькасць бялку ў мачы, ачышчае мачаточнікі ад усялякіх шлакаў. Можна думаць, што гэтым самым хвошч паляпшае агульны абмен матэрыі, таму што ўплывае (магчыма, апасродкава) на печань, селязёнку, кішэчнік.

Хворы здароўе хваліць.

Хвошч у сумесях:

1. Пры балесных выдзяленні мачы п'юць гарачы чай з напару сумесі травы хвашчу і кветак рамонку пароўну. Прыём — 3 шклянкі на дзень.
2. Пры спазмах мачавога пузыра п'юць глыткамі, але часта, гарачы напар з кветак васількоў і травы хвашчу, змешаных пароўну. У той жа час робяць масажы вобласці пузыра, а потым кладуць на ніз жывата падушачку, напоўненую гарачым распараным хвашчом.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ
Рэдактар Эрнэст Ялугін.
Сябры калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.
Адказны сакратар Анатоль Сілянкоў.

Наш адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.
Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
Наклад 5.058 пасобнікі. Зак. 2470. Індэкс 74975.